

Številka: 6.0 - 30 / 2015 - 20
Datum: 01.12.2017

Varuh uspel z ustavno pritožbo glede neprostovoljnega zadržanja osebe na zdravljenju v psihiatrični bolnišnici

1. 12. 2017

Varuh človekovih pravic Republike Slovenije je pred Ustavnim sodiščem Republike Slovenije uspel z ustavno pritožbo zoper sklepe prvostopenjskega (Okrajno sodišče v Ljubljani), drugostopenjskega (Višje sodišče v Ljubljani) in [najvišjega sodišča v državi \(Vrhovno sodišče Republike Slovenije\)](#)¹. Šlo je za zadevo glede neprostovoljnega zadržanja osebe na zdravljenju v psihiatrični bolnišnici. Navedeno ustavno pritožbo je Varuh vložil pri Ustavnem sodišču poleti leta 2015, tam pa se je nato zadeva vodila pod številko Up-563/15.

Varuhu možnost vlagati ustavne pritožbe² daje Zakon o ustavnem sodišču (ZUstS). Skladno s 50. členom tega zakona, Varuh lahko vloži ustavno pritožbo v zvezi s posamično zadevo, ki jo obravnava (če s tem soglaša tisti, katerega človekove pravice ali temeljne svoboščine v posamični zadevi varuje). V konkretni zadevi se je na Varuha obrnila ena izmed odvetniških pisarn v Ljubljani, odvetnika iz katere je Okrajno sodišče v Ljubljani po uradni dolžnosti postavilo v okviru postopka za sprejem osebe v oddelek pod posebnim nadzorom psihiatrične bolnišnice (in ki je po odločitvi prvo- in drugostopenjskega sodišča vložil tudi revizijo, o kateri je nato Vrhovno sodišče Republike Slovenije odločilo z zgoraj že izpostavljenim sklepom). V svoji pobudi Varuhu je omenjena odvetniška pisarna navedla, da njihova stranka »nima nikogar drugega, ki bi branil njene pravice«, ter zaprosila, da Varuh

¹ Na ta svoj sklep pa se je Vrhovno sodišče Republike Slovenije opiralo tudi pri svojem kasnejšem odločanju v drugih primerih – gledati npr. [sklep opr. št II lps 72/2017 z dne 9. 3. 2017](#).

² Isti zakon daje Varuhu tudi možnost vlagati zahteve za oceno ustavnosti oziroma zakonitosti (23.a člen) predpisov ali splošnih aktov, izdanih za izvrševanje javnih pooblastil, če meni, da nedopustno posegajo v človekove pravice ali temeljne svoboščine (seznam na Ustavno sodišče doslej vloženi tovrstni Varuhovi zahtevi je dostopen [na tem spletnem naslovu](#)). V tem okviru je [Varuh med drugim tudi že uspešno izpodbijal Zakon o duševnem zdravju \(ZDZdr\)](#), ki je ravno tisti zakon, ki med drugim ureja postopke zadržanja v psihiatričnih bolnišnicah (v teh pa [Varuh v vlogi državnega preventivnega mehanizma tudi redno preverja ravnanje z osebami, ki jim je bila tam odvzeta prostost](#)). Kot je Varuh sicer poročal tudi v [Letnem poročilu za leto 2016](#) (str. 146), je Ustavno sodišče razveljavilo tretji stavek drugega odstavka in tretji stavek tretjega odstavka 74. člena ZDZdr, obenem pa učinkovanje razveljavitve odložilo za najdaljši mogoči rok, tj. eno leto - kljub temu pa je pri pripravi zahtevane novele zakona nastala zamuda in **zakonodajalec do izteka roka ni poskrbel za ureditev ustavno skladnega postopka sprejema oseb, ki jim je odvzeta poslovna sposobnost, na varovane oddelke socialnovarstvenih zavodov**. Varuh pa je nedavno tudi izdal [Posebno poročilo o kršitvah človekovih pravic oseb z duševno motnjo pri njihovem neprostovoljnem nastanjanju in obrnavi v varovanih oddelkih socialnovarstvenih zavodov](#).

zadevo temeljito preuči in v imenu njihove stranke vloži ustavno pritožbo, češ da »je to edini način za učinkovito zaščito pravic«, ki so ji »bile v zadnjih mesecih sistematično kršene«.

Po prečitvi zadeve je Varuh zavzel stališče, da so zgoraj navedena tri sodišča s svojim postopanjem, v zvezi s pravico do osebne svobode (19. člen) niso spoštovala človekove osebnosti in njegovega dostojanstva (21. člen) oziroma so kršila pravico do osebnega dostojanstva in varnosti (34. člen)³ iz kataloga človekovih pravic in temeljnih svoboščin [Ustave Republike Slovenije \(URS\)](#). To stališče je Varuh nato tudi zagovarjal v ustavni pritožbi, ki se jo je odločil vložiti zoper vse zgoraj že navedene tri sodne določitve (in ne le zoper sklep Vrhovnega sodišča Republike Slovenije, kot je sicer predlagala omenjena odvetniška pisarna). Posebej gre tudi izpostaviti, da je bilo iz predložene nam dokumentacije sicer razbrati tudi pohvale vreden angažma po uradni dolžnosti postavljenega odvetnika omenjene odvetniške pisarne, v smeri njegovih prizadevanj za zaščito pravic osebe pred rednimi sodišči - Varuh je namreč doslej že zaznaval⁴ tudi zaskrbljujočo pasivnost postavljenih odvetnikov v tovrstnih postopkih.

Oseba sicer v času, ko je Varuh vložil ustavno pritožbo, ni bila več proti svoji volji zadržana v psihiatrični bolnišnici, zato je predlagal Ustavnemu sodišču, da sprejme ugotovitveno odločbo, tj. odločbo, s katero se 'le' ugotovi, ali je do kršitve človekovih pravic oziroma temeljnih svoboščin prišlo - ne vrne pa se zadeve v novo odločanje, saj v času odločanja Ustavnega sodišča izpodbijani posamični akt(i) ne velja(jo) več in posega v pravico do osebne svobode ni več. Čeprav se z ugotovitveno odločbo ustavnosodne ravni torej ne prepreči posega v posameznikove pravice oziroma svoboščine, pa vendarle ostaja pomembna zaradi svoje sporočilne vrednosti. Konkretna ugotovitvena odločba zdaj lahko

³ Pa tudi ustavna procesna jamstva iz 22. (enako varstvo pravic) in 23. (pravica do sodnega varstva) člena.

⁴ Za bržkone najbolj nazoren tovrstni primer lahko služi tisti, o katerem je Varuh poročal [že na strani 40 Letnega poročila za leto 2004](#) (torej še pred sprejemom in začetkom veljavnosti ZDZdr). Takrat smo ugotovili, da je bila ista odvetnica postavljena za zagovornico prisilno pridržanim osebam v vseh pridržalnih postopkih določenega socialnovarstvenega zavoda, teh pa je bilo približno 600 na leto. Kakovostno zagovorništvo predvideva aktivno vlogo v korist varovanja pravic in pravno zavarovanih interesov pridržane oziroma zadržane osebe v posameznem pridržalnem postopku. Prav pri zagovornici, ki je bila očitno postavljena v kar več sto zadevah, smo ugotovili, da je bilo njeno sodelovanje v postopku omejeno predvsem na samo prisotnost. Ko smo v tej zadevi obravnavali in analizirali sklep o pridržanju, smo ugotovili kar nekaj procesnih napak in pomanjkljivosti, ki so lahko vplivale na samo vsebino odločitve - vendar se zagovornica ni odzvala na očitno nezakonit potek samega postopka, niti na vsebino sklepa o pridržanju. Takšno stanje smo ocenili za skrb zbujajoče, saj je zaveza zagovornika, da zagotovi učinkovito in dejansko uresničevanje pravic in interesov pridržane osebe, ki praviloma ni sposobna razumeti in varovati svojih pravic v postopku.

služi predvsem kot referenca za morebitne bodoče enakovrstne oziroma podobne primere pred rednimi sodišči, ko bodo odločala o zadržanih oseb v psihiatričnih bolnišnicah.

V konkretnem primeru je pred rednimi sodišči prišlo do nevzdržnega procesnega položaja. Sodstvo je namreč izdalo dva sklepa, ki sta oba tudi postala pravnomočna, z vsakim od njiju pa je bilo različno odločeno o obstoju zakonskih pogojev za zadržanje osebe na zdravljenju v psihiatrični bolnišnici. Oba postopka, v vsakem od katerih je bil izdan eden od omenjenih dveh sklepov, sta pod procesnim vodstvom sicer različnih dveh sodnikov tekla pred Okrajnim sodiščem v Ljubljani - pri tem je bil v enem postopku odrejen sprejem osebe na zdravljenje v psihiatrično bolnišnico za čas dveh mesecev (ki je stekel prejetem tozadevnem predlogu), v drugem postopku (ki je stekel po uradni dolžnosti) pa je bilo sklenjeno, da se osebo iz psihiatrične bolnišnice odpusti. Po vloženih pritožbah sta nato s sklepom dveh različnih pritožbenih senatov Višjega sodišča v Ljubljani oba prvostopenjska sklepa tudi postala pravnomočna istega dne - en pritožbeni senat je potrdil odločitev sodišča prve stopnje o sprejemu osebe na zdravljenje v psihiatrično bolnišnico, [drug pritožbeni senat pa je potrdil odločitev sodišča prve stopnje, da se ta ista oseba odpusti iz psihiatrične bolnišnice](#). Kot je naposled ugotovilo tudi Ustavno sodišče, sodišče prve stopnje zadev ni združilo (čeprav je vedelo za obstoj obeh in prav tako je tudi sodišče druge stopnje nadaljevalo z odločanjem, zavedanju o obstoju dveh vzporednih postopkov navkljub. Ob tem pa opisane nevzdržnosti procesnega položaja ni odpravilo niti Vrhovno sodišče Republike Slovenije, s čimer je prišlo tudi do neučinkovitosti sodnega nadzora glede zakonitosti zadržanja osebe na zdravljenju v psihiatrični bolnišnici. Tako je Ustavno sodišče na seji 19. 10. 2017 ob odločanju o Varuhovi ustavni pritožbi tudi samo ugotovilo, da sta bili s sklepom Vrhovnega sodišča Republike Slovenije št. II Ips 117/2015 z dne 21. 5. 2015, sklepom Višjega sodišča v Ljubljani št. I Cp 738/2015 z dne 18. 3. 2015 in sklepom Okrajnega sodišča v Ljubljani št. Pr 157/2015 z dne 5. 3. 2015, kršeni pravica do osebne svobode iz prvega odstavka 19. člena in pravica do varstva osebnosti in dostojanstva v postopku iz prvega odstavka 21. člena URS.

Odločbo številka Up-563/15 z dne 19. 10. 2017 je Ustavno sodišče Republike Slovenije zdaj tudi že objavilo [na svojih spletnih straneh](#).